

Vorig jaar bestond SIVMO 12 1/2 jaar. Voor ons vormde dit niet zozeer een reden tot een receptie, maar het spoorde ons aan om het werk van de Israelische vredesbeweging en de ondersteunende taak die SIVMO vervult voor een deel van deze beweging, eens goed onder de loep te nemen. Uitgangspunt daarbij was: Is het niet tijd om ons te heroriënteren op de werkwijze, de strategie en de rol van de Israelische vredes- en mensenrechtenorganisaties, alsmede de rol die SIVMO als intermediair in Nederland vervult? Centrale vraag daarbij was hoe het komt dat het werk van 'Het Andere Israel' zo weinig bekend is in Israel zelf, maar ook hier in Nederland. Daarnaast de vraag of dit werk wel genoeg draagvlak heeft. We hebben daarop

verschillende mensen, die betrokken zijn bij het onderwerp benaderd met de vraag of zij een kritische beschouwing wilden schrijven over dit thema. Een aantal bijdragen willen we verspreid over verschillende edities van De Brug publiceren. Hopelijk kunnen de artikelen bijdragen aan een goede heroriëntatie op ons werk en wellicht leiden tot nieuwe, andere strategieën. Uw reacties zijn uiteraard van harte welkom.

Deze keer leest u een bijdrage van Johan Snoek, emeritus-predikant te Rotterdam en lid van het comité van aanbeveling van SIVMO.

De meningen hier te berde gebracht zijn niet die van SIVMO, maar zijn voor eigen rekening van de auteurs.

Israel en Zuid-Afrika: een vergelijking

door Johan Snoek

Volgens mij doet SIVMO het prima, maar heeft het stroom en wind tegen en dan is het zwaar roeien; misschien gaat het na een bocht in de rivier of het draaien van de wind opeens gemakkelijker. Op twee punten zou mijns inziens nog meer gedaan kunnen worden.

Ten eerste lijkt het me gewenst dat verschijnselen van antisemitisme af en toe in de Brug aan de kaak worden gesteld, ook al worden vanuit bepaalde hoek de angst voor en berichten over antisemitisme misbruikt om kritiek op Israel te ontcrachten. Het is daarom wel noodzakelijk om te onderscheiden. Toch, zoals de Zuid-Afrikaanse moslim Farid Esack zei: 'Je moet het antisemitisme bestrijden terwille van jezelf.'

Ten tweede bepleit ik aandacht voor het politieke midden, vanouds van belang voor de bepaling van het regeringsbeleid. De aanhangers van ChristenUnie en CDA zijn voor een groot deel kerkelijk meelevend. Men heeft minder oog voor het lot der Palestijnen dan bijvoorbeeld bij Links.

Het zou nuttig zijn indien hier een proces van bewustwording op gang zou komen. Velen hunner zien het Joodse volk als het volk van het verbond. Dat is ook mijn overtuiging. Juist daarom heeft mijns inziens de Joodse staat Israel recht op indringende kritiek, omdat we juist van Israels profeten hebben geleerd wat gerechtigheid is (zie ook hieronder: "de oudere broer")

Om de situatie in het Midden-Oosten en ook de weerstanden tegen kritiek op Israel duidelijker in beeld te krijgen, meen ik dat het nuttig is een vergelijking te maken met de strijd tegen de apartheid. Die werd gewonnen en daarbij speelde de omslag in de publieke opinie een rol: mede daardoor werd de Westerse steun aan het apartheidsregiem ondergraven.

VERSCHILLEN

Mijns inziens gaat het bij Israel - anders dan in Zuid-Afrika het geval was - niet zozeer om ras of huidskleur. Ieder die een Joodse moeder heeft geldt als Jood. In principe kan iedere niet - Jood die dat wil tot het Joodse volk toetreden, zij het dat het rabbinaat de toegangspoort bewaakt. Het gaat in het conflict tussen Israel en de Palestijnen om twee volken, niet om rassen. Evenwel maakt dit de discriminatie van Israel jegens het Palestijnse volk niet minder schrijnend dan de rasdiscriminatie in Zuid-Afrika jegens de niet-witte bevolking.

Integendeel, volgens bezoekers uit Zuid-Afrika is de situatie in bezet Palestina ondragelijker dan die in Zuid-Afrika tijdens de apartheid.

Nelson Mandela was naar mijn idee van een ander kaliber en een veel sterker leider dan Yasser Arafat. Zelfs toen Mandela nog gevangen zat, wisten zijn opposenten: *he can deliver the goods*; toen al was hij een geducht onderhandelingspartner. Zijn persoonlijkheid dwong respect af bij vriend en vijand. De tegenwoordige zwakte van de Palestijnse leiding verschafte aan Israelische kant het voorwendsel: 'We hebben niet echt iemand waar-

mee we kunnen onderhandelen.'

De strijd tegen de apartheid begon geweldloos. Na jaren van vreedzaam protest ging men over tot sabotage van installaties, maar probeerde daarbij bloedvergieten te voorkomen. Toenevende repressie versterkte het verzet daartegen. Ieder die verdacht werd van collaboratie liep het risico gewelddadig ter dood te worden gebracht. Toch bleef het gewelddadige aspect van ANC-acties - in vergelijking met Palestijnse zelfmoordacties tegen Israel - gematigd. Het gaat me hier niet om het vellen van een moreel oordeel: een Palestijnse aanslag in een discotheek of op een bruiloft is publicitair een ramp voor de Palestijnse zaak. De Anglicaanse Palestijn Naim Ateek noemt zeven redenen waarom hij zelfmoordaanlagen verwerpt. Eén ervan, naar een woord van Martin Luther King: 'Misschien zullen er rivieren van bloed vloeien eer we onze vrijheid verwerven, maar het moet ons bloed zijn.'

De zwarte gemeenschap in de VS was een bondgenoot van het ANC. Israel wordt in Amerika gesteund door een invloedrijke Joodse lobby en door talrijke protestantse fundamentalisten. De Palestijnen ontberen die steun in de VS. In Europa lijkt begrip voor hun zaak langzaam te groeien. Op den duur zal overal in Europa de invloed van geïntegreerde moslims toenemen, zo is te verwachten. De Nederlands Moslim Omroep zond gesprekken in een open sfeer uit van de Palestijn Radi Suudi met oud-minister Max van der Stoep, minister Verdonk en Harry de Winter (van Een Ander Joods geluid). In oktober komt er een herhaling. Een teken van hoop, deze dialoog.

Johan Snoek (geheel rechts) tijdens een bijeenkomst in de Rode Hoed in Amsterdam, met de Israelische vredesactivist Uri Avnery (1997).

PARALELLEN

Interessant is dat vergelijkbare motieven een rol spelen bij de sympathie die men in Nederland koesterde voor blank Zuid-Afrika, en die voor Israel.

Allereerst de herinnering aan ondergane verschrikkingen. In Zuid-Afrika werden voor het eerst in de geschiedenis concentratiekampen opgericht. Als kind hoorde ik over de wandaden van de Engelsen. bij de sympathie voor blank Zuid-Afrika was het door de Boeren ondergane lijden een factor. Het is waar, vergeleken bij Auschwitz valt dit lijden in het niet.

Het verhaal speelde een grote rol. We lazten de boeken van L. Penning en identificeerden ons met de heldhaftige Boeren. Wat Israel betreft had en heeft Exodus van Leon Uris grote invloed. Het is ook verfilmd.

Blank Zuid-Afrika beschikte in Nederland over een sterke en actieve lobby en invloedrijke vrienden. Ik denk aan toen bekende namen als die van dr. K. Gravenmeijer en Maarten Schakel. De parallel met Israel is duidelijk. Na 1948 zijn er nog 43.000 Nederlanders geëmigreerd naar Zuid-Afrika; hun verwanten in ons land traden veelal op als pleitbezorgers van de apartheidspolitiek. Hetzelfde geldt voor Israel; het aantal Joodse en tot het Jodendom overgegangene Nederlanders in Israel loopt in de duizenden.

Sterk was in Nederland het besef dat blank Zuid-Afrika familiebanden met ons land had en dat was ook zo. De geschiedenis begon immers met een Nederlandse Vestiging: Kaap de Goede Hoop. De kwestie is hierboven al aangestipt: vele christenen zien het Joodse volk als familie: "de oudere broer" en het uitverkoren volk. Volgens de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland hebben we als christenen een "onopgeefbare verbondenheid" met het volk Israel. Daar ben ik het mee eens. Wel dient een woord van Amos (3. vs.3) bedacht te worden: "Uit alle volken der aarde heb Ik (God) alleen jullie uitgekozen; daarom zal Ik jullie ter verantwoording roepen voor al je wandaden".

Het sleutelwoord om bij de Protestantse gelovigen "binnen te komen" is, denk ik, het woord gerechtigheid. Je komt het vaak tegen in Tenach (het OT), bijvoorbeeld bij de profeet Jesaja. Juist vanuit het besef van verbondenheid - het zij met blank Zuid-Afrika, hetzij met het Joodse volk - krijgt het opkomen voor gerechtigheid extra klem.

Tijdens de tweede wereldoorlog heeft een kleine minderheid van ons volk hulp gegeven aan ondergedoken Joden. Menigeen denkt met schuldbesef: "Toen heb ik te weinig of niets gedaan voor de Joden, maar nu sta ik in ieder geval achter Israel." Men beseft daarbij niet dat het Palestijnse volk zodoende de rekening betaalt voor ons falen in het verleden.

De bijbel, met name het Oude Testament/Tenach, wordt in stelling gebracht. Wat de apartheid betreft was een belangrijke tekst Psalm 86 vers 9a: "U (=God) het al die nasies gemaak" (vert. 1983). Van daaruit redeneerde men: "Op bijbelse gronden hebben we het recht en de plicht om onze nationale identiteit te bewaren en te verdedigen". Wat Israel aan gaat is er de landbelofte aan Abraham. Te weinig wordt daarbij bedacht dat een dergelijke aan de bijbel ontleende gedachtegang tegen het licht gehouden dient te worden van het eveneens bijbelse begrip gerechtigheid.

Ook was er nog de verdenking dat de communisten invloed trachtten te verwerven in Zuid-Afrika via het ANC en in het Midden-Oosten onder andere via de PLO. Een reden voor velen in het Westen om het ANC en de PLO als gevaar te zien: het was de tijd van koude oorlog. De communistische bedreiging is verdwenen maar nu wordt het moslim-fundamentalisme als de grote bedreiging afgeschilderd.

De CIA en de Zuid-Afrikaanse geheime dienst werkten in die tijd nauw samen, evenals nu nog de CIA en de Israelische geheime dienst. Die diensten golden als uiterst bekwaam. Toch bleek de regering zowel in Zuid-Afrika als in Israel telkens slecht op de hoogte van wat er werkelijk leefde onder de zwarte/Palestijnse bevolking.

We noemen nog het gevoel dat blank Zuid-Afrika een voorpost van de Westerse cultuur en een steunpunt voor Westerse politieke invloed was, een eiland temidden van een zee van zwarten. Zo Israel temidden van de Arabieren. In blank Zuid-Afrika heerste de "lagermentaliteit"; binnen de kring van ossenwagens achtte men zich veilig. De staat Israel wordt ervaren als bastion waarin de bedreigde Jood een veilige plaats vindt.

Toen de Wereldraad van Kerken de strijd met apartheid aanbond was een veel gehoorde vraag: "Waarom nu juist de apartheid? Er is immers zoveel rassendiscriminatie in de wereld". We herkennen de vraag: waarom juist Israel op de korrel genomen? In die geest onlangs Ayaan Hirsi Ali en Leon de Winter (dagblad Trouw, 26-6-2004). Voor de Wereldraad was de specifieke reden: de kerken in Zuid-Afrika hadden de apartheid bijbels gefundeerd en rassendiscriminatie was zelfs in de grondwet verankerd. De actie

'Een volk dat verdrukt wordt heeft het recht zich te verdedigen. Wie bezwaar maakt tegen gewapend verzet zou juist voorstander behoren te zijn van boycotacties als alternatief voor geweld.'

was dus geen kwestie van selectieve verantwoordiging, maar begon daar waar de christelijke gemeenschap de grootste verantwoordelijkheid had.

Een laatste parallel. Onlangs heeft het ICCO een boycotactie tegen producten van kolonisten in de door Israel bezette gebieden gelanceerd. Van Israelische kant wordt beweerd: "Men treft er niet Israel mee maar de Palestijnse arbeiders die door de kolonisten worden tewerkgesteld". Waar hoorden we een dergelijk argument al eerder? Juist, toen Zuid-Afrika te maken kreeg met boycotacties.

Een volk dat verdrukt wordt heeft het recht zich te verdedigen. Wie bezwaar maakt tegen gewapend verzet zou juist voorstander behoren te zijn van boycotacties als alternatief voor geweld.

BEWUSTWORDING

Apartheid is ten val gekomen door verschillende factoren: allereerst door het verzet binnen Zuid-Afrika zelf. Dan was er de ineenstorting van het communisme waardoor de strategische waarde van Zuid-Afrika voor de NATO verdween. Ten derde kwamen er wereldwijd boycotacties en sancties: de solidariteit van buitenaf met de zwarten in Zuid-Afrika.

Langzaam heeft zich een proces van bewustwording ten opzichte van de apartheid voltrokken, in het gehele Westen en ook in Nederland, al was het in dit opzicht bepaald geen gidsland. Hoe kwam die bewustwording tot stand?

De stem van direct- betrokkenen bleek grote zeggingskracht te hebben: die van zwarte leiders als Desmond Tutu en blanken als Beyers Naudé die de apartheid aan de kaak stelden. Een vooraanstaande protestant zei onlangs: "Indertijd kwam er vaak iemand uit Zuid-Afrika langs en die bezoeken hebben geholpen de ogen te openen."

Palestijnen kunnen uit de eerste hand

vertellen over hun situatie onder de bezetting. Christen-Palestijnen hebben het voordeel - wanneer we het woord richten tot kerkmensen - dat zij de "tale Kanaäns" spreken. Bezoeken van deze ooggetuigen aan Nederland dienen te worden aangemoedigd. Naar hen dienen we om te beginnen te luisteren. SIVMO en de Brug doen hier pionierswerk. Behalve te luisteren dienen we de vredesbeweging te steunen: Joden en Palestijnen in het bezette gebied die gerechtigheid, verzoening en vrede nastreven. Als SIVMO/De Brug niet bestonden dan zouden ze opgericht moeten worden. Maar gelukkig bestaan ze.

De foto's van de muur, van omgehakte olijfbomen, van huizenvernietiging in de Gazastrook, het bericht dat Sharon toestemming gaf tot de bouw van nog eens 600 woningen voor kolonisten in het bezette gebied enzovoorts: de lijst is lang. Je kunt dat alles niet bagatelliseren door te wijzen op gruwelen die elders plaatsvinden, bijvoorbeeld in Darfur.

Indertijd schreef de protestantse publicist Ben van Kaam: "Als iemand in je familie een moord pleegt, trek je je dat meer aan dan wanneer een wildvreemde dat doet. Zo ben je bij Zuid-Afrika ook meer betrokken dan bij een conflict in Siberie". Inderdaad, Israels daden raken me dieper dan dat wat er gebeurt in Darfur; want ten eerste is Israel familie van me en ten tweede herinner ik me uit de eerste hand wat het betekent te moeten leven onder een bezetting. Maar natuurlijk dient het een en ander bestreden te worden; het is niet een of/of maar een en/en.

Tenslotte werd steeds

duidelijker dat de apartheid in Zuid-Afrika geen toekomst had, dat men steeds dieper in het moeras raakte en dat de repressie alleen maar meer verzet opriep. Ds.J.J. Buskes publiceerde in 1955 een analyse waarin hij apartheid niet alleen moreel onaanvaardbaar achtte maar ook wees op de praktische onhoudbaarheid van het stelsel op lange termijn. Dat laatste werd ook vrienden van blank Zuid-Afrika steeds meer duidelijk en ze begonnen te vermoeden dat hun steun aan het heersende regiem uiteindelijk niet in het belang van Zuid-Afrika was.

Mijns inziens geldt een en ander ook wat betreft de politiek van Israel: onrechtvaardig en op den duur onhoudbaar, dus kortzichtig. Israel bevindt zich op een heilloze en doodlopende weg. Alle reden, juist voor vrienden van het Joodse volk, om hun steun aan Israels politiek te switchen naar de oppositie tegen die politiek.

(Dankbaar heb ik gebruik gemaakt van: Maarten Kuitenbrouwer; De ontdekking van de Derde Wereld - Beeldvorming en beleid in Nederland 1950-1990. Den Haag, 1994.)

'De foto's van de muur, van omgehakte olijfbomen, van huizenvernietiging in de Gazastrook, het bericht dat Sharon toestemming gaf tot de bouw van nog eens 600 woningen voor kolonisten in het bezette gebied enzovoorts: de lijst is lang.'

